

Een leven na uithandengeving?

- Spreker** : Yana Jaspers, doctoraal onderzoeker, Cris Research Group, Vrije Universiteit Brussel
- Moderator** : Eveline van Hooijdonk, stafmedewerkster Kenniscentrum Kinderrechten
- Verslag** : Jill Bastaits, Studente Criminologische Wetenschappen, KU Leuven

Aanbevelingen

Op basis van de tussentijdse resultaten, gebaseerd op een kwantitatieve analyse van dossiers, van het lopende doctoraatsonderzoek¹ wordt opgeroepen om dieper te reflecteren over de zin of onzin van uithandengeving. De vragen die de onderzoeker stelde aan het publiek, waren:

- Wat is het doel van de uithandengeving: wat wil men bereiken met deze groep van jongeren?
- Hoe maken we werk van een intensieve begeleiding met het oog op effectieve re-integratie van deze jongeren. De kwantitatieve analyse maakte de dringende nood aan nazorgprojecten die inspelen op contextuele factoren duidelijk.

Methodiek

Een profielschets van een uithandengegeven jongere werd voorgelezen terwijl de deelnemers rond een deur zaten. Daarna werd aan de deelnemers, op basis van deze fictieve casus, gevraagd een antwoord formuleren op drie vragen:

- Eerste ronde: welke redenen zijn er om de minderjarige uit handen te geven?
Het antwoord werd individueel op een post-it opgeschreven, op de gesloten deur gehangen en vervolgens besproken.
- Tweede ronde: welke redenen zijn er om de minderjarige niet uit handen te geven?
De post-its met individuele argumenten werden op de geopende deur opgehangen en besproken.
- Derde ronde: welke andere alternatieve trajecten/hulpverleningsmethoden voor de minderjarige bedachten de deelnemers?
Samen werd gezocht naar mogelijke trajecten en methodes.

In de volgende onderdelen geven we een overzicht van de antwoorden die gedurende de workshop naar voren kwamen.

¹ Jaspers, Y. *Trajecten van uithandengegeven jeugddelinquenten: een kwalitatief onderzoek naar de gevolgen van de uithandengeving op de justitiële trajecten in de jongvolwassenheid*. VUB, FWO. Lopend doctoraatsonderzoek.

1. Redenen voor een uithandengeving: zin om minderjarige X uit handen te geven?

De deelnemers halen argumenten aan die zinvol lijken om minderjarige X van de casus uit handen te geven. In eerste instantie vonden de deelnemers het moeilijk om redenen te formuleren. Daarom werd de vraag uitgebreid tot het opgeven van redenen vanuit de heersende visie in onze maatschappij.

Bescherming van de maatschappij

De minderjarige moet uit handen worden gegeven om de maatschappij te beschermen. De maatschappij krijgt het gevoel dat minderjarige X 'het dan wel zal leren'. Van hieruit bekeken, gaat het volgens de deelnemers voornamelijk over het straffen van de minderjarige.

Afschrikkingseffect

Vanuit het voorgaande standpunt legden andere deelnemers de link met het afschrikkingseffect dat het straffen van de minderjarige met zich mee kan brengen. Volgens hen, kan het uit handen geven van minderjarige X ertoe leiden dat de jongere afgeschrikt wordt. Het oude vergeldingsprincipe 'oog om oog, tand om tand' wordt in deze context naar voren gebracht.

Bewustwording en verantwoordelijkheid

Een derde reden is het feit dat de minderjarige zich voldoende bewust moet worden van zijn/haar eigen handelen. De minderjarige wordt door uithandengeving verantwoordelijk gesteld voor zijn/haar eigen daden. Volgens de deelnemers, gaan mensen ervan uit dat de minderjarige op een bepaalde leeftijd zich bewust zou moeten zijn van het eigen handelen en dus ook de gevolgen van dat handelen moet dragen. Door middel van de uithandengeving, waarbij de minderjarige niet voor de jeugdrechter berecht wordt, denkt men dat de minderjarige sneller zal beseffen wat voor zware feiten hij of zij gepleegd heeft.

De hierboven aangehaalde beoogde effecten worden vanuit het lopende onderzoek onmiddellijk genuanceerd. De tussentijdse resultaten tonen aan dat het merendeel van de onderzochte uithandengegeven minderjarigen werden veroordeeld een uitgestelde gevangenisstraf. 'Slechts' 17,4% van deze groep van minderjarigen kreeg een effectieve gevangenisstraf opgelegd. Ondanks dat een klein deel van de minderjarigen een effectieve gevangenisstraf kreeg, blijkt dat toch een grotere groep van de uithanden gegeven jongeren alsnog later in de gevangenis terecht komen voor het plegen van feiten in de volwassenheid. Het merendeel van de uithandengegeven minderjarigen zet zijn delinquent traject verder.

2. Redenen tegen een uithandengeving: niet zinvol om minderjarige X uit handen te geven?

Ook in dit onderdeel worden de argumenten niet enkel vanuit de eigen overtuiging geformuleerd, maar wordt ook rekening met de visie van de maatschappij.

(Bieden van een) toekomstperspectief

Iedere jongere moet een toekomstperspectief (kunnen) hebben. Het is, volgens de deelnemers, belangrijk dat de samenleving haar verantwoordelijkheid neemt en steeds blijft zoeken naar een manier om minderjarigen terug op het rechte pad te krijgen. De maatschappij mag niet uitgaan van het principe 'eigen schuld, dikke bult'.

Enkele deelnemers problematiseren dat tijdens de beslissing te weinig wordt gekeken naar het traject dat een minderjarige al heeft doorlopen. Door dit wel te doen, kan de hulpverlening en justitie evalueren wat wel/niet werkt, waarna ze kunnen zoeken naar -andere- oplossingen. Dit betekent een voortdurende kritische alertheid voor het individuele doorlopen traject van een minderjarige. Het is van belang dat de samenleving zich bewust wordt van het feit dat deze (groep van) minderjarigen misschien niet evenveel kansen hebben als andere minderjarigen in hun leven. Dus, er moeten meer inspanningen plaatsvinden om vroeger in te grijpen in het traject van de minderjarigen en volgens de deelnemers sluit de jeugdhulp hier niet vaak genoeg op aan.

Doorbreken van de cirkel van *self-fulfilling prophecy*

De self-fulfilling prophecy is een tweede reden dat de deelnemers aanhaalden. Door middel van de uithandengeving drukken we als maatschappij een stempel op de minderjarige gedrukt. Volgens de deelnemers, is het daarom belangrijk om rekening te houden met het profiel van de minderjarige. De uithandengeving kan de minderjarige het gevoel geven dat deze door de jeugdrechtsbank en maatschappij wordt opgegeven. Vaak zijn deze minderjarigen ook al opgegeven door de school, hun ouders, ... Doordat deze minderjarigen in het volwassenrecht terecht komen, kunnen zij het gevoel krijgen van 'ik zit hier nu toch en ik geraak hier niet meer uit'.

Evolutie naar meer antwoorden binnen het bestaande jeugdrecht

Vanuit een historisch perspectief stellen de deelnemers vast dat het jeugdrecht zelf de laatste tijden wijzigde. Bij de invoering van de uithandengeving bestonden enkel gemeenschapsinstellingen als mogelijke optie voor deze groep van jongeren. De laatste jaren zijn meerdere en diverse reactiemogelijkheden binnen het jeugdrecht toegevoegd. Dit is gestart met de oprichting van het detentiecentrum Everberg. Zo bestaat onder meer in Everberg de mogelijkheid om minderjarigen een aangepaste begeleiding te geven. Volgens deze deelnemers is het jeugdrecht sindsdien wel degelijk versterkt en zijn er meerdere mogelijkheden bijgekomen waardoor in een alternatieve plaatsing voorzien kan worden in plaats van een uithandengeving. Een educatief kader is nu ook voorzien, wat vroeger niet was.. Nochtans moet deze evolutie enigszins worden genuanceerd. Jongeren hebben meer nu meer rechtswaarborgen, maar in de realiteit ervaren hulpverleners moeilijkheden om aan de slag te gaan met deze jongeren. De indruk bestaat dat op beleidsmatig niveau weinig ondersteuning (en interesse) bestaat om met deze minderjarigen aan de slag te gaan, net omdat het 'slechts' over een kleine groep gaat van minderjarigen die effectief uit handen wordt gegeven.

3. Alternatieven voor een uithandengeving?

Een grotere en uitgebreidere rol voor de jeugdrechtbank

Uithandengegeven jongeren worden berecht volgens het volwassenenstrafrecht. De deelnemers vragen zich af of wel alle mogelijke wegen binnen het jeugdrecht dan zijn doorlopen of benut. Ze opperen om te gaan kijken of er geen andere mogelijkheden zijn binnen de jeugdrechtbank om de jongeren toch duidelijk te maken dat hun handelen niet door de beugel kan. Op die manier zou de eerder aangehaalde self-fulfilling prophecy misschien tegen gehouden kunnen worden.

Werk maken van effectief aangepaste begeleiding (tijdens de vrijheidsberoving)

Op dit moment is er weinig begeleiding in de instelling voor uithanden gegeven minderjarigen, dit in tegenstelling tot een verblijf in de klassieke gevangenis.

Nood aan een breder perspectief op jeugdrecht

De wijze waarop de maatschappij naar het jeugdrecht kijkt, beïnvloedt het debat over uithandengeving. Het jeugdrecht moet vanuit een open blik worden benaderd. We moeten samen kijken naar wat nodig is om de minderjarigen, langs de ene kant, te ondersteunen en de maatschappij, langs de andere kant, te beschermen.

Aandacht voor begeleiding op maat en inzetten op contextbegeleiding

Voor deze (groep van) minderjarigen is begeleiding op maat nodig, maar wat houdt begeleiding op maat juist in? Hoe zorg je ervoor dat de begeleiding is afgestemd op de jongeren? Begeleiding op maat vertalen naar praktische maatregelen is niet altijd even gemakkelijk. Daarenboven blijkt dat de problematiek van deze jongeren vaak breder is dan louter op het individuele vlak. Hierdoor is het moeilijk om de problemen op te lossen wanneer men zich enkel op de minderjarige als individu concentreert.

In dit opzicht kan contextbegeleiding een grote(re) rol spelen bij de aanpak van de problemen van de minderjarige. Contextbegeleiding zet namelijk in op de bredere context waarin een minderjarige zich bevindt. Uit onderzoek blijkt immers dat uithandengeving het risico inhoudt dat de minderjarige uiteindelijk een persisterende delinquent wordt. Wanneer een uithanden gegeven minderjarige uit de instelling komt, moet deze persoon een toekomstperspectief hebben zodat de vicieuze cirkel van problemen wordt doorbroken. Dit toekomstperspectief zou binnen hun context moeten liggen. Dit is één van de grootste uitdagingen.

Een mogelijke obstakel in de contextbegeleiding is de zoektocht naar de eigen identiteit van de minderjarige. Er is vaak onvoldoende begrip en inzicht in welke omstandigheden de meeste minderjarigen zijn opgegroeid. Bovendien blijkt uit onderzoek dat de meerderheid van de uithanden gegeven minderjarigen van Marokkaanse origine zijn, waardoor er vaak een taalbarrière is en dan voornamelijk met de ouders van deze minderjarigen. Deze spreken vaak weinig tot geen Nederlands waardoor de communicatie stroef verloopt. Dit zou ertoe bijdragen dat de minderjarige steeds minder het gevoel heeft een eigen identiteit te hebben. Een uitdaging voor de contextbegeleiders houdt dus in dat er meer interactie moet ontstaan tussen de verschillende personen in de context van de minderjarige, zoals bijvoorbeeld de ouders en de leerkrachten.

Gemeenschapsdienst als aanvulling

Gemeenschapsdienst kan volgens de deelnemers een aanvulling zijn omdat het traject binnen de gemeenschapsdienst inzet op de sterktes van de minderjarige. Bijgevolg, kan de minderjarige aan de maatschappij alsook aan de ouders aantonen welke kwaliteiten hij/zij bezit. Een minderjarige kan bijvoorbeeld aantonen dat deze wel te vertrouwen is of dat die wel degelijk verantwoordelijkheid kan opnemen. Een ander voordeel van de gemeenschapsdienst is dat de begeleider probeert een minderjarige werk te geven dat hij/zij graag doet. Uit ervaring blijkt dat dit de minderjarige helpt bij de zoektocht naar een verdere opleiding of werk. In dit opzicht werkt de gemeenschapsdienst effectief, dan wanneer een minderjarige tegen zijn zin, bijvoorbeeld de straat moet gaan vegen. In deze context opperen de deelnemers om een overkoepeling te maken met de VDAB. Uit onderzoek blijkt, namelijk dat werk vinden of een opleiding volgen een positieve invloed heeft op de preventie van een verdere gerechtelijke 'carrière'.

Werken met een inspirerende persoon voor de minderjarige

Voor een minderjarige kan het belangrijk zijn om een rolmodel te hebben. In Antwerpen is zo'n project gestart, waarbij de minderjarige aan een vertrouwenspersoon wordt gekoppeld, om de minderjarige weg te halen uit de eventuele slechte context waarin hij/zij zich bevindt. Het is hierbij wel belangrijk dat deze persoon niet uit de hulpverleningscontext komt.

4. Concluderende opmerkingen

De discussie over uithandengeving raakt een spanningsveld aan. Het is namelijk moeilijk om te zorgen voor een passend antwoord op de feiten van een minderjarige. De jeugdhulp stopt ook ook bij meerderjarigheid.

Tot slot, komt men tot de conclusie dat het makkelijk is om veel ideeën en concepten voor te stellen, maar de vertaling ervan naar beleid en praktijk blijft een continue uitdaging.